

Дати

LXXX

80 РОКІВ ІНСТИТУТУ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т.Г.ШЕВЧЕНКА НАН УКРАЇНИ

Микола Жулинський

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т.Г.ШЕВЧЕНКА: ІЗ ПОГЛЯДОМ У МАЙБУТНЄ

Складно відповісти, яке місце посідає Інститут літератури в духовному житті українського та європейського суспільства. Можливості поширення результатів наших досліджень у світі надто скромні. Якщо не мізерні. Ми не маємо коштів, аби розгорнути видавничу діяльність, відрядити науковців за кордон чи на міжнародні конференції...

Проблема вийти на телебачення й на радіо — не вельми там учених чекають... Але ми намагаємося використовувати будь-які можливості, аби заявити про себе. По суті, жодна наукова конференція в Україні не проводиться без участі Інституту, ми гуртуємо навколо нашої установи молодих науковців. На традиційні вже конференції молодих учених, які проводили раз на рік, тепер — раз на два роки, прибувають студенти, аспіранти, молоді науковці майже всіх вищих навчальних закладів України, Росії, Білорусі, Литви... Регулярно публікуються збірники доповідей молодих учених, виголошених на конференціях... Спільно з багатьма університетами України ми створили на їхній базі науково-дослідні центри для дослідження актуальних проблем шевченкознавства (Черкаський державний університет ім. Богдана Хмельницького); разом із Кіровоградським державним педагогічним університетом ім. В.Винниченка утворили науковий центр досліджень українського зарубіжжя, а з Переяслав-Хмельницьким педагогічним університетом ім. Г.С.Сковороди — спільний науковий центр із вивчення життя і творчості Г.Сковороди. Нещодавно на базі Волинського державного університету ім. Лесі Українки спільно з Інститутом літератури був утворений Науково-дослідний Інститут Лесі Українки, який працюватиме над підготовкою академічного зібрання творів Лесі Українки в 16 томах, персональної енциклопедії “Леся Українка”, проводитиме наукові конференції, присвячені життю і творчості Лесі Українки... Успішно діє Львівське відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка, в якому працюють молоді перспективні вчені-франкознавці. Крім того, спільно з Дрогобицьким педагогічним університетом ім. І.Я.Франка було організовано науковий центр із вивчення життя і творчості І.Франка, бо невеличкий науковий колектив Львівського відділення не зможе, навіть залучивши вчених нашого Інституту, реалізувати такі грандіозні наукові проекти, як персональна енциклопедія “Іван Франко” (“Франківська енциклопедія”) у 5 томах і повне зібрання творів Івана Франка в 100 томах. Ми вже активно працюємо над цим проектом, використовуючи національний досвід багаторічної праці над “Шевченківською енциклопедією” в 4 томах та над повним зібранням творів Т.Шевченка у 12 томах.

Свого часу, в 1976-1977 рр., був опублікований “Шевченківський словник” у двох томах, який планувався як “Шевченківська енциклопедія”, але ЦК КПРС не дозволило навіть таку назву, як енциклопедія. Мовляв, немає “Пушкінської енциклопедії”, а вони там в Україні “Шевченківську” замірилися видавати. У 1976-1986 рр. здійснено видання зібрання творів І.Я.Франка в 50 томах. Отже, досвід підготовки таких фундаментальних праць Інститут має. До речі, нагадаю, що саме науковці Інституту в минулі роки — далекі вже й ближчі — підготували тритомне видання творів

П.Грабовського, Т.Шевченка в 6 томах, Марка Вовчка в 7 томах, О.Білецького в 5 томах, І.Нечуя-Левицького в 10 томах, Панаса Мирного в 7 томах, А.Кримського в 5 томах, М.Коцюбинського в 7 томах, Лесі Українки у 12 томах, Максима Рильського у 20 томах, Григорія Сковороди у 2 томах, Василя Стуса в 6 томах, дев'яти книгах...

Ви, мабуть, дивуєтесь, чому це так докладно розповідаю про Інститут літератури. Річ у тому, що цього року виповнилося 80 років із того листопадового дня 1926 року, коли в Харкові постав Інститут Тараса Шевченка, першим директором якого було призначено члена президії Всеукраїнської Академії наук академіка Дмитра Багалія, а вченим секретарем — Ієремію Айзенштока.

Саме академіку Д.Багалію на початку 1926 року було доручено організувати “наукову установу всеукраїнського значення — Науково-дослідний інститут Тараса Шевченка”. Саме Дмитро Багалій був одним із перших, призначених наказом гетьмана Павла Скоропадського 14 листопада 1918 р., дійсних членів (академіків) Української Академії наук.

Ім'я Тараса Шевченка зобов'язувало. І окрилювало. Бо ж Інститут Тараса Шевченка вважав своїм першочерговим завданням зібрати рукописи Т.Шевченка, його малярську спадщину, і в цьому плані Ієремія Якович Айзеншток провів величезну пошукову, дослідницьку роботу. Нагадаю, у березні 1930 р. Інститут Тараса Шевченка організовує до Шевченківських роковин у залі громадської книгозбірні ім. В.Короленка велику виставку, на якій експонувалися 80 малюнків і 46 шкідців Шевченка, серед них — 9 автопортретів, серія “Блудний син”, 12 акварелей періоду заслання 1849-1857 рр., портрети Айри Олдріджа, М.Щепкіна та інші твори. На той час Інститут мав 18 автографів Шевченкових творів, 58 листів поета і 5 листів до нього — усього автографів і документів було 138. Ця виставка тривала 18 днів і була відкрита щоденно протягом 10-12 годин.

До речі, у наш час цілеспрямованої політизації мовної проблеми, звинувачень із боку північного сусіда в зумисній, начебто, державній примусовій українізації, процитую без коментарів один запис із книги відвідувачів, який належить робітникові заводу ім. Т.Шевченка: “Я читав його твори, особливо “Кобзаря”. Но поняв мало, тому що я сам росіянин, малописьменний... Я сьогодні знаю, хто був Т.Г.Ш[евченко], і записав собі в блокнот всі моменти, із сьогоднішнього дня починаю розмовляти виключно укр. мовою і опанувувати її”.

Сьогодні в Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка налічується 200 фондів як особистих, так і деяких організацій та установ. Це понад 100 тисяч одиниць збереження. Відділ рукописів Інституту літератури — один із найбільших і найбагатших літературних архівів України, в якому зберігаються автографи творів і листи українських письменників XVII — XX століть. Це унікальна науково-джерельна база для вивчення історії української літератури та культури.

Сама ж історія Інституту літератури і трагічна, і драматична. Репресії та переслідування, ідеологічний контроль, тотальна цензура, замовні статті, рецензії — усе це знеславлювало філологічну науку, позбавляло перспективи розвитку, “прив'язувало” вчених-літературознавців до ідеологічної колісниці, яку котила комуністична партія.

Учені нашого Інституту із заздрістю дивились на вчених з Інституту світової літератури ім. М.Горького в Москві, Інституту російської літератури (Пушкінський дім) у Ленінграді, Інституту слов'янознавства і балканістики в Москві, не кажучи про відповідні науково-дослідні установи в “країнах соціалістичного табору”. В Україні радянській, комуністичній домінувала лише одна методологія — марксистсько-ленінська, одна теорія — соціалістичного реалізму, бо про герменевтику, нарративістику, формалізм чи про структуралістські

На вченій раді Інституту з нагоди 135-річчя від дня народження Лесі Українки

М.Жулинський, В.Брюзовецький, Г.Сивокін

орієнтації в літературознавчих дослідженнях чи, скажімо, про феноменологічну філософію літератури годі було згадувати в позитивному сенсі. Навіть про теорію компаративістики не можна було всерйоз говорити. А про деконструкцію, постструктуралізм чи психоаналіз — то й поготів! А сьогодні, здається, жодна дисертація з літературознавства не обходиться без посилань на Ж.Дерріду, Г.-Г.-Г.Гадамера, М.Фуко, Ж.-Ф.Ліотара, Ж.Дельоза, Ф.Гваттарі, Р.Барта, П.де Мана, Д.Міллера, не кажучи вже про Ф.Ніцше, З.Фройда, М.Гайдеггера, Х.Ортеги-і-Гассета, Р.Якобсона, Д.Чижевського... І це добре, відбувається творче засвоєння того величезного літературознавчого, філософсько-естетичного, культурологічного досвіду, якого набула західна наука про літературу. Правда, не завжди критичне, але це проблеми «виросання» українського літературознавства, яке, на мою думку, сьогодні на піднесенні. І треба сказати, що це заслуга не тільки молодих учених, а й старших, середнього віку, таких, як Іван Дзюба, Дмитро Наливайко, Микола Ільницький, Юрій Барабаш, Віталій Дончик, Роман Гром'як, Володимир Панченко, Григорій Сивокінь, Микола Сулима, Володимир Моренець, Наталя Шумило, Людмила Тарнашинська, Ростислав Радішевський, Євген Нахлік, Тарас Салига... Перелік імен завжди небезпечний, бо не всіх згадаєш, але хіба можна оминати увагою монографію Івана Дзюби “Тарас Шевченко”, Юрія Барабаша “Вибрані студії. Сковорода. Шевченко. Гоголь” та “Тарас Шевченко: імператив України”, Володимира Панченка “Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості”, Тамари Гундорової “Франко не Каменярь, Франко і Каменярь”, Лукаша Скупейка “Міфопоетика “Лісової пісні” Лесі Українки”, Елеонори Соловей “Невпізнаний гість. Доля і спадщина Володимира Свідзінського”, Максима Стріхи “Український художній переклад: між літературою і націєтворенням”, Ніли Зборовської “Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури”, Григорія Сивокона “У вимірах сприймання. Теоретичні проблеми художньої літератури, її історії та функцій”, Дмитра Наливайка “Теорія літератури й компаративістика”...

НАУКОВІ ВІДДІЛИ

Сергій Гальченко

заступник директора з наукової роботи та видавничої діяльності

У 2006 р. співробітниками Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України розроблено проєкт Зібрання творів В.Винниченка у 25 томах і готувалася додруку перша серія “Проза” в 10 томах (за винятком роману “Вічний імператив”, текст якого відсутній в Україні). Передмову до видання написав академік НАН України М.Жулинський, а упорядкування та коментування текстів здійснюють С.Гальченко і Т.Масляничук. Завершено підготовку до друку альбом “В.Винниченко — художник” (упорядники С.Гальченко і Т.Масляничук, автор передмови М.Жулинський), який має вийти у видавництві “Мистецтво” за програмою видань “Українська книга” 2006 р. В альбомі друкуються статті-дослідження про малярську спадщину В.Винниченка, написані О.Федоруком, М.Глуценком, С.Гордінським, Г.Келлер, Г.Костюком, Б.Певним і Т.Скрипкою.

Співробітниками Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, Інституту історії НАН України, Інституту археографії і джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, Черкаського національного педагогічного університету ім. Б.Хмельницького та Інституту рукопису НБУ ім. В.І.Вернадського НАН України розробляється проєкт Зібрання праць С.Єфремова у 8 томах і здійснюється підготовка окремих томів спогадів, щоденників, публіцистики і шевченкознавчих праць.

Видавництво “Наукова думка” завершило підготовку до друку 51-54 “Додаткових томів до зібрання творів у п’ятдесяти томах” Івана Франка та покажчик купюр до п’ятдесяти томника, які мали вийти у 2006 р. за програмою “Українська книга” на виконання Указу Президента України “Про вшанування пам’яті І.Я.Франка”.